

ЧАРІВНЕ СЛОВО «ФАКТОРИНГ» ТА ЙОГО ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

Петягіна І.Б., старший викладач
кафедри правознавства
Бердянського державного
педагогічного університету

Терміни «кредит», «кредитні кошти» та взагалі кредитні правовідносини міцно увійшли в побут пересічного українця. Стало зрозумілим, що для втілення в життя своєї «матеріальної» мрії можна не відкладати кошти, відмовляючи собі у нагальних потребах, не чекати, поки збереться необхідна сума. Для вирішення таких проблем людством створено чудові фінансові установи – банки, які в повній мірі функціонують в нашій державі і створені, втому числі, для надання громадянам фінансових послуг, до яких законодавство України відносить і кредитування. Очевидним є той факт, що майже увесь світ живе в кредит, але не завжди суб'єкт кредитних правовідносин враховує і аналізує свої фінансові можливості. Не можна укладати кредитні договори на суму, яка в декілька разів перевищує річний дохід особи; не можна отримувати кредит у грошовій одиниці (валюті), в якій не отримуєш заробітну плату або інші види доходів; також не слід брати кредит для придбання непотрібної речі, щоб втерти носа сусідові чи родичам (в наявності – суб'єктивний фактор впливу)! Але всі ці розуміння прийдуть згодом, коли неодноразова фінансова криза спровокує комерційні банки на жорсткі заходи щодо кредитоотримувачів – боржників. Слід розуміти, що, згідно діючого законодавства України, банк – це юридична особа, метою створення якої є отримання прибутку, а не співчуття клієнту. Тому банк майже ніколи не займає сторону клієнта, а враховуючи те, що кредитні ресурси – це запозичений капітал банківської установи, а не його власні кошти, він змушений за будь яких обставин повернути суми кредиту, які надано за рахунок депозитів та залишку грошових коштів на рахунках фізичних та юридичних осіб. Сумно, коли банк, користуючись своїм правом, підтвердженим забезпечувальними договорами (договір застави, договір поруки, договір майнового поручительства тощо) звертає стягнення на майно кредитоотримувача, який не може вчасно виконати свої зобов'язання за кредитним договором [2]. Але ще сумнішою є ситуація, коли, на підставі договору про відступлення права вимоги, сума кредиту «продається» іншому кредитору, про що боржник узнає пізніше. І в житті схвильованого боржника з'являються нові обличчя – колектори. Діяльність фінансових установ, що надають колекторські послуги, на теперішній час майже не врегульована діючим законодавством, і фінансовий регулятор – Національний банк України тільки-но отримає можливість їх контролювати на підставі Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту споживачів при врегулюванні простроченої заборгованості», який був прийнятий 19.03.2021 року та набере чинності в липні поточного року.

Фахівці в галузі права та фінансів іноді, консультуючи клієнтів щодо отримання кредиту, рекомендують звертати увагу на пункти договору, в яких йдеться мова про можливість укладання договорів про відступлення права вимоги, і наполягати на видаленні такого пункту із тексту кредитної угоди. І банківська установа, якій вкрай важливо розмістити запозичені кошти на своїх умовах під певний відсоток [6] [9], навіть іноді може піти на зустріч клієнту, виключаючи з угод умови ст. 512 – 519 Цивільного кодексу України [2]. Але текст кредитного договору потрібно не просто читати, а ретельно вивчати кожен його пункт, тому що, наприклад, десь в розділі «Додаткові умови» може причаїтись чарівний термін «факторинг», а умови укладання такої угоди – посилення на діюче законодавство. Аналізуючи положення ст. 1077 – 1086 Цивільного кодексу України і розбираючись, про що йдеться мова, приходимо до висновку, що факторинг – це фінансування під відступлення права грошової вимоги, строк платежу за якою або настав, або виникне в майбутньому [2]. Доречним буде зазначити, що подібне відступлення може відбуватися с дисконтом: тобто борг в 100 000 гривень можна відступити (читай «продати») за півціни, якщо в цьому є нагальна потреба і співпадають інтереси сторін – учасників договору факторингу. Але це не звільняє боржника від виконання обов'язків в повному обсязі, включаючи штрафні санкції. Сторонами договору факторингу є: фактор (можна сказати – покупець боргу) – банк або інша фінансова установа, і клієнт (можна сказати – продавець боргу) – юридична особа або фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності. Прискіпливо розбираючись в хитрощах цивілістики, можна прийти до висновку, що клієнтом може виступати і банк, так як він є юридичною особою, а фактором – фінансова установа, що, в нашому випадку, надає колекторські послуги. Самою жахливою є стаття 1080 Цивільного кодексу України, яка визначає, що договір факторингу є дійсним незалежно від наявності домовленості в договорі між клієнтом і боржником про заборону відступлення права грошової вимоги [2]. Тобто скільки б не сперечався в подальшому боржник – кредитоотримувач, в жодному разі не можна обмежити право банку – клієнта на можливість подальшого відступлення права своєї вимоги іншій стороні – фактору. Повідомлення боржника про укладання договору факторингу і визначення нового кредитора відбувається вже після укладання зазначеного договору. Ці правовідносини стосуються і фізичних, і юридичних осіб, і в них немає жодного порушення норм цивільного і господарського права.

Але, спираючись на норми законодавства України, що регулює банківську діяльність, можна визначити грубе порушення вимог щодо розголошення інформації, яка становить банківську таємницю. Під дію режиму «банківська таємниця» підпадає інформація щодо фінансового стану кредитоотримувача, його операцій та угод, про його організаційно-правову структуру, напрями діяльності тощо [6]. Банки зобов'язані забезпечити збереження інформації, що становить банківську таємницю. Розкривати її банківська установа має право тільки з певних підстав обмеженому колу

суб'єктів, вичерпний перелік яких наводиться в ст. 61 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [6]. І відсутня будь-яка інформація, що доступ до банківської таємниці можна надавати на підставі договору факторингу іншій юридичній особі – фінансовій установі, що «купила» борг! Доцільним буде нагадати і про кримінальну відповідальність за розголошення комерційної або банківської таємниці, передбачену ст. 232 Кримінального кодексу України [4].

Загальна та судова практика демонструють необізнаність кредитоотримувачів у зазначених вище правовідносинах, що в подальшому тягне за собою коло проблем, при вирішенні яких можна понести фінансові втрати в рази більше, ніж отримано банківських кредитних коштів. І доки ці питання належним чином не врегульовані чинним законодавством України і існують певні розбіжності в різних галузях права, слід пам'ятати, що втягнутись в кредитні відносини набагато легше, ніж вийти з них з невеликими втратами фінансового ресурсу, здоров'я та репутації.

Використана література:

1. Конституція України [Електронний ресурс]: Конституція, закон від 28 червня 1996 р., № 254к/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]: закон, кодекс від 16 січня 2003 р., № 435-IV. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]: закон, кодекс від 16 січня 2003 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]: закон, кодекс від 05 квітня 2001 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Про Національний банк України [Електронний ресурс]: закон від 20 травня 1999 р. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: закон від 07 грудня 2000 р. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]: закон від 12 липня 2000 р. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
8. Про захист прав споживачів [Електронний ресурс]: закон від 12 травня 1991 р. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
9. Про споживче кредитування [Електронний ресурс]: закон від 15 листопада 2016 р. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
10. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань [Електронний ресурс]: закон від 22 листопада 1996 р. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
11. Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту споживачів при врегулюванні простроченої заборгованості [Електронний ресурс]: закон від 19 березня 2021 р. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>